గోరంత గొప్ప

మా ఊరికి, దేశంమీద పేరుంది. మా దొడ్డ పేరుంది. కొందరు పెద్దలు ఊరు విడిచి దేశంమీదికిపోయి పేరు తెచ్చారు.

కొందరు పెద్దలు కానివాళ్ళు, ఎటూ పోనివాళ్ళు, పోలేనివాళ్ళ అక్కడే ఉండి, ఊరికి పెద్దరికం యిచ్చారు.

వాళ్ళెవరు....శ్రీమంతులు కారు, జన్మంతా దరిద్రులు.

సిరిరా, మోకాలొడ్డిన — వివేకులు.

ఓ మిఠాయికొట్టు ఆసామీ, ఓ యిడ్డెన్లమ్ముకునే కోమటీ, ఓ దూదేకుల సాయిబూ, ఓ ముసలి బసవన్నా, ఓ అంగవస్త్రం బ్రాహ్మడూ, ఓ పడుచు వేశ్యా, ఓ కాపు కుర్రాడూ, బొమ్మలు చేసుకునే ఓ ముచ్చీ.

మిఠాయి కార్ఖానా ఆసామి - రామాంజయ్య.

గిరనామం పెట్టుకునేవాడు....ఎప్పుడూ నవ్వుతూ ఉండేవాడు.

ఆలయంలో స్వామివారిని, భక్తి శ్రద్ధలతో ముప్పొద్దులూ సేవించడం మానక పోయినా — మనుషులంటే మా భక్తి....వాళ్ళు తనకు ప్రత్యక్ష దైవాలుట. సరుకు మహా రుచిగా, శుచిగా చేసేవాడు. దగ్గిరుండి చేయించేవాడు. చాలింతకుగాని, బాలెంతకు గాని, పడిలేచిన వాళ్ళకుగాని, పళ్ళులేనివాళ్ళకుగాని, రామాంజయ్య తొక్కుడు లడ్డూ అంటే ప్రాణం. ఉన్నవాళ్ళు కొనుక్కునేవాళ్ళు. శక్తిలేనివాళ్ళు చేజాపేవాళ్ళు. అందరికీ కడుపు నిండేది.

ఇంత వ్యాపారం జేస్తూంటే - ఆసామికేం మిగిలేవి? పొట్ట గడిచేది! ఏడాదికో సారి సముద్ర స్నానాలప్పుడు ఓ పది కరుకులు మిగిలితే అది – తనది కాదు. రంగడి సొత్తు....పుట్టినప్పుడు ఎలా పుట్టాను? ఆ రంగడు రమ్మంటే ఎలా పోతాను? నన్ను తలచుకోరా అని, పుటక యిచ్చాడు-నరులను సేవించరా అని, ఈ దేహం ఇచ్చాడు, చాలు! - అనేవాడు. కాస్త తీరిక అయితే చాలు, పోయి రంగనాయకస్వామి ఆలయం ముందు కూర్చునేవాడు.

అక్కడ ఓ బసవన్న ఉండేవాడు. ఆలయం ముందు ఎప్పుడూ గస్తీ తిరుగుతూ ఉండేవాడు. చేత ఇంత మిఠాయి పట్టుకెళ్ళి గంగడోలు నిమురుతూ, దానికి పెట్టేవాడు రామాంజయ్య.

రామాంజయ్యకు ఒక్క కొడుకు. తండ్రంత కొడుకు. ఎప్పుడూ తండ్రిలాగే నవ్వుతూ ఉండేవాడు. కోమటింట పుట్టినా, పదిమంది బ్రాహ్మణుల పెట్టుండేవాడు. పసిపిల్లలంటే తగని ప్రాణం. దారి వెంబడి పోతూంటే....ఏ ఇంట్లోంచన్నా, పసిపిల్ల ఏడుపు వినబడితే చాలు, గబగబ లోపలికివెళ్ళి, స్వతంత్రంగా ఆ బిడ్డను ఎత్తుకుని, అటూ యిటూ తిప్పి పోరు మాన్పేవాడు. వాడు చేతిలోకి దీసుకుంటే సరి, ఎంత రాకాసి గండ్పైనా యిట్టే నవ్వేది. "అలాగే నవ్వుతూ ఉండవే అక్కాయ్...." అని, ఆ బిడ్డను తల్లి చేతికి యిచ్చేవాడు. వాడికి చిన్నగానీ, పెద్దగానీ ఒక్కటే వరుస. అన్నాయ్ అక్కాయ్....మరో పిలుపు పిలిచి ఎరుగడు.

మా ఊరి బజారుకు, ప్రక్క గ్రామాలనుంచి, యిటు తూర్పునుంచీ, అటు దక్షిణాన్నుంచీ కూరల కావిళ్ళూ, గంపలూ తెల్లారేసరికి వచ్చేవి. ఆ మొగదలా, యీ మొగనూ పోలీసు జవానులు కాచుకుని ఉండి, కూరలవాళ్ళు అక్కడ చెరువు

గట్టున - చద్దన్నాలు తినేప్పుడు అడగడం, వాళ్ళు గంపకో కాయ ఇవ్వడం మామూలు. ఇచ్చినందువల్ల వాళ్ళకు ఏ బాధాలేదు; వాళ్ళకు వీళ్ళ పోరూలేదు. ఎంత కాలంగానో అలానే జరుగుతూ వస్తూంది. కాని, అధికారులు ఎల్లకాలం ఒకళ్ళే ఉండరుకదా. వెనుకటి హయాంలో అయితే, అక్కడి వాళ్ళకు అక్కడే నౌకరీలు కావడం, చేసినన్నాళ్ళూ చేసి, వాళ్ళు అక్కడే పింఛను పుచ్చుకోవడం అంటూ ఉండేది. తెల్లారిలేస్తే, తెలిసిన మొగాలే కనుక, ఏ రొష్టూ ఉండేదికాదు. రాను రాను, ఆ పద్ధతిపోయి - బదిలీలంటూ వచ్చి పొరుగూరి జనాభా చేరడంతో కొంచెం రద్దీ ఏర్పడ్డది. కొత్తగా వచ్చిన హెడ్డు తినమరగినవాడు. అతడి చేతిక్రింద అలాటివాళ్ళే తయారయారు. కావడంతో, కాయా కసురుకు చేజాపడంపోయి, ధిమాకీగా బేడా, పావలా నిలవేసి వసూలు చేయడం ఆరంభించారు. విసుక్కుంటూనో, ససుక్కుంటూనో వాళ్ళు యిస్తూనే వచ్చారు. అంతటితోన్నా వాళ్ళు వూరుకున్నారా? అది అలుసై గంపకింత, కావిడికింతా అంటూ పన్ను వేయడం ప్రారంభించారు. అందుకూ వాళ్ళు నోరెత్తలేదు. మన కర్మం గా మోలు అనుకున్నారు, యిచ్చారు.

అలా యివ్వడమే తప్పయింది. ఇవాళ యిచ్చుకోలేను బాబూ అంటే చేయి చేసుకోవడం ప్రారంభించారు. వాళ్ళు అందుకూ పడ్డారు. మరి, మొరెట్టుకునేందుకు దిక్కేడ? -

కొర్టానాకు కావలసిన పచ్చిమిరపకాయలూ, అల్లం, కొతిమిరాకూ, వతనుగా అక్కడికి మూడు కోసుల్లో ఉన్న ఉల్లిపాలెంనుంచి కాపు మనిషి మునలయ్యపట్టు కొచ్చేవాడు. ఆవాళ రాలేదు, మర్నాడు రాలేదు. ఏమా అని, రామాంజయ్య కొడుకు అక్కడకు వెళ్ళి చూడగా, మునలయ్య మొగం అంతా వాచిపోయి, పడుకుని ఉన్నాడు. వీడిని చూసి, "నా బతుకీకాడికి వచ్చింది రంగయ్యా!" అని వలవల్లాడినాడు. "నీకేం భయంలేదు, రేపు రా. నే నెదురొస్తాలే" అని చెప్పి చక్కా వచ్చాడు.

హెడ్డు స్టేషనుకు ఓ సందు వెంబడి వస్తాడు. వీడు అక్కడ కాచాడు. మరియాదగానే అడిగాడు. ఇదేం మరియాదయ్యా! అని, హెడ్డు మొండిగా జవాబు చెప్పాడు....నోరెత్తితే, నిన్నూ తంతా నన్నాడు. వీడు అప్పటికీ నిదానించాడు. హెడ్డు అది చూచి రెచ్చిపోయి, వీడి కులాన్నీ, వీడి అబ్బనీ తిట్టాడు.

వీడిక ఉండబట్టలేకపోయినాడు. పట్టుకుని, ఏ కీలు కాకీలు తీసి, బండిమీద వేసి, మనిషిని సాయమిచ్చి, ఆస్పత్రికి పంపించాడు. అక్కడ ఫలానావాడు పట్టుకు

చితగ్గొట్టాడని చెప్పడం నామోషీ అనిపించి, ఎద్దులు తరుముకొస్తే — పంతెనమీంచి పడ్డానని నమోదు చేయించుకున్నాడు హెడ్డు.

రంగయ్య అక్కడనుంచి అటు పోయినాడు.

చెరువుగట్టున కావిడీ, గంపా దిగిఉంది....జవాన్లూ ఉన్నారు. ఒకరో ఇద్దరో. వీడు కావిడిబద్ద తిరగేశాడు. ఆ డబ్బక్కడ పెట్టించాడు. ఎర్రటోపీవా డిక్కడకు వచ్చాడో, కోటప్పకొండ తిరణాళ్ళలో గోపిరెడ్డి ఏం జేశాడో .... అదే యిక్కడా జరుగుతుం దన్నాడు. పోయి మీ హెడ్డుతో చెప్పుకోండన్నాడు.

రామాంజయ్యకు ఇది తెలిసింది. "ఛీ నీవేం మనిషివిరా...." అన్నాడు. వీడు వివరించి చెప్పాడు. "ఆలనా పాలనా జేసేందుకు ఆ రంగడుండలా! మద్దిన నీ వెవడి విరా....మారుమనిషి....మనకు దేవుడుగాద్రా? నిన్నిల్లాగే పెంచాన్రా నేను ?" అన్నాడు రామాంజయ్య. వీడు నోరెత్తలా.

జవాన్లుపోయి హెడ్డుతో మొరెట్టుకున్నారు. వీడిని ఎలాగైనా, లోపలికి తోయించేయా లనుకున్నారు. శివగంగ సంబరాల్లో, పారువేట ఉత్సవంలో వీడిని పట్టేయచ్చనుకున్నారు....కాని, ఎందువల్లనో, ఎంత గాలించినా వీడక్కడ తగల్డా.... యిది పనికాదూ, అనుకొన్నారు.

ఓనాడు, ఉదయం రంగయ్య రంగనాయకస్వామి ఆలయానికి పోతూండగా, వీధిలో ఓ అరుగుమీద, ఓ ఆడకూతురు....పిల్లను ఒళ్ళో పెట్టుకుని కూచుంది.... పిల్ల పోరెడుతూంది. రంగయ్య అక్కడకు ఉరికి బిడ్డ నందుకున్నాడు—

"రంగయ్యా....బిడ్డకు వత్తులు ఒరుసుకుంటున్నాయి. పట్టుబలవంతాన తీశాను అందుకూ యీ పోరు. నీవు వచ్చావు గనుక కాని, మద్దినేళదాకా .... కాళ్ళూ చేతులా విలిచేదికాదు....పోతూ పోతూ, కంసాలి పైడయ్యకు యీ వత్తులిచ్చి ఓ వీసం సాగ్గొట్టమందూ....మా మనిషొస్తాడని చెప్పు...." అంది....

అలాగే పట్టుకు ఇవతలకు రెండడుగులు వేయడం....ఆ ఆడకూతురు వెనుక నుంచి 'దొంగ, దొంగ' - అని అరుచుకుంటూ వీధిని పడటం....జవాన్లువచ్చి కమ్ము కోవడం....రంగయ్య యింట్లో జొరపడి, తొట్టెలో బిడ్డ చేతులవి ఊడబెరుక్కు పోతున్నాడని, ఆ ఆడకూతురు వాజ్మూల మివ్వడం....వెంటనే విచారణంటూ ఒహటి జరగడం....రంగయ్యకు ఆరుమాసాలు కఠినశిక్ష పడటం — ఆ యిలాకావారి నిర్వాకం

గావడంతో, నిముషంలో జరిగిపోయింది....ఊళ్ళో అందరూ, ముక్కుమీద వేలేసుకున్నారు. రామాంజయ్యా....రంగా! అన్నాడు.

రాజమహేంద్రవరం తీసుకు వెళ్ళేటప్పుడైనా - తండ్రినీ, బిడ్డనూ చూసుకోనివ్వలేదు....యిలాకావారు.

ఆరుమాసాలూ గడిపి, తిరిగి వచ్చాడు....రంగయ్య ఇంటికి రాలేదు. రంగడి గుడిలో కూర్చున్నాడు....ఆ పూట. రామాంజయ్య కోవెలకు పోయి, కొడుకుని చూసి నవ్వాడు....“నా మొగం చూడగానే సీతమ్మవారంటి ఆడకూతురికి, అబద్ద మాడాలనిపించింది....ఇక నా మొగం ఊళ్ళో చూపించను. యీ బసవన్నతోబాటు, రంగణ్ణి నమ్ముకుని ఇక్కడే పడుంటా....వాడితోబాటు నాకూ సంజెపూట - యింత పడేస్తుండు....” అన్నాడు.

కాని, అలా జరుగలేదు. యిలాకావారు ఉండనివ్వలేదు....మళ్ళీ ఏదో, మీద వేసి, అక్కడికే పంపించారు....

అలా....పదేళ్లు....రావడం, మళ్ళీ పోవడం....

అక్కడ వాళ్ళు పెట్టిన తిండితో, కొట్టిన దెబ్బలతో మనిషి చివికిపోయినాడు... ముప్ఫయి ఏళ్ళకే....అరవై దాటిన వృద్ధయినాడు....అంతలో యిలాకావారికీ, విసుగొచ్చిందేమో....ఆపై, వాడు భూమ్మీదున్న నాలుగేళ్ళూ....రంగయ్యజోలికి ఎవరూ రాలా!—

ఈ లోపుగా ఆ పెద్దుగారు, మరో సాలుకు పించన్ పుచ్చుకుంటా ఉనగా, తలవని తలంపుగా, దారిని పోయేది తలకు చుట్టుకోవడం....ఉద్యోగం ఊడడం.... జరిగింది.....ఆ పెద్దు....పిల్లా పాపా ఉన్నవాడు కావడంతో యిన్నాళ్ళూ రెండు చేతులా పోగుచేసినా, కార్యాలకంటూ కరమ్మతులకంటూ ఉన్నదీ - మన్నదీ అయిపోయి, రేపెల్లాగా అనే స్థితికి వచ్చాడు.

ఆ సంగతి, తెలియడంతోనే రామాంజయ్య పెద్దుగారింటికి వెళ్ళాడు.

పనిపోయినా, ఖాళీచేసేందుకు, యిలాకావారు గడువియ్యబట్టి, పెద్దు ఇంకా ఉన్న ఇంట్లోనే ఉంటున్నాడు.

రామాంజయ్యను చూశాడు. ఎగతాళి చేయడానికి వచ్చాడేమో ననుకుని, తాటిప్రమాణం లేచాడు.

ఆయన తొణకలేదు, బెణకలేదు. ఆ మంచంమీద పెద్దుగారి పక్కనే

కూర్చుని, "అయ్యా! వెంకటప్పయ్యా! మీమీద నాకు కోపంలేదు....గేలిచెయ్య రాలేదు. నా బిడ్డ బాగోగులు ఆ రంగడివి....నీవు మటుకు ఏంజేశావ్ .... భద్రాద్రి రామదాసటు....మా రంగయ్యిటూ. మనిషికి మనిషి మేలు చేస్తాడు కాని, కీడుచేస్తాడా—! అలా అనుకుంటే తప్పుకాదా?....ఆ నౌకరీ యింతకాలం చేశావ్....ఇంకెంతకాలం?... మానుకోవడం మంచిదే అయింది....నాకూ మనిషి అవసరం ఉంది. ఆ కార్ఖానా నీవు జూసుకుంటానని చేతులో చెయ్యేస్తే....నాకా చింత వదిలిపోయి....హాయిగా గుళ్ళో కూర్చుంటాను. నాకీ సాయం చేసిపెడుదూ!...." అన్నాడు.

వెంకటప్పయ్య....శీతజ్వరం పీడిస్తున్న వాడికిమల్లే వణికిపోయి...."నీ కొడుకు నాకు బుద్ధి చెప్పాడు. నేను కచ్చ కట్టాను. రంగయ్య బతుకలా చేశాను. నీవు కాదన్నా, అదంతే. కనుకనే నా గతి యిలా అయింది, కావాల్సిందే.

ఇంట కావిపోసే దిక్కులేదు. వీ డొక్కడున్నాడు. పింఛ నుచ్చుకుని ఏ కూతురి దగ్గరో పోయుందా మనుకున్నా .... యిప్పుడు ఎలాపోను. కూతురు మనదైతే, అల్లుడు మనవాడా. డిస్మిసై వచ్చి మామ తన నెత్తి కెక్కితే........ ఆదరిస్తాడా ?

పోనీ, పిల్లవాణ్ణి పంపేద్దామా అంటే వీణ్ణి మటుకూ తిన్నగా చూస్తారని నమ్మకం ఏమిటి?

నేనూ, వీడూ ఏం కావాలా అని అదే దిగులు.

ఇహ నాకేం దిగులూ లేదు.

నా బిడ్డను నీ కప్పగిస్తా. పెంచి పెద్దవాణ్ణిచెయ్. నా బుద్ధులు రాకుండా చెయ్. రామాంజయ్యా నీకు నీ కొడుకును కాకుండా చేశాను. అయినా - నీవు దేవుడంటి వాడివి....గనుక నా బిడ్డను బాగుచేస్తావు!—

నే నంటావా....నలుగురిలో ఎలా తల ఎత్తుకు తిరగమంటావ్!

నా పాపం నాకు తెలియదా? ఏ కాశో పోతాను.

నన్ను పోనీయ్"....అని బ్రతిమాలుకుని, బిడ్డ నప్పగించి తనదారి తాను చూసుకున్నాడు వెంకటప్పయ్య.

రామాంజయ్య....అప్పయ్య కొడుకును తన కొడుకు లాగానే చూస

కున్నాడు. రంగయ్య విడుదలై వచ్చి వాడిని తన తోడబుట్టినవాడే అన్నంత అపేక్ష గానూ చూశాడు.

"అయ్యోప్! మన రంగడేం జేశాడో నీకు ఎరుక లేదులే. ఇన్నాళ్ళూ కోవిల్లో ఉన్నాడనుకుంటివా? లేదు····నాతోనే కదిలొచ్చి, యింతకాలం నాకు తోడున్నాడు.... అన్న వేళా కంటిమీదుండేవాడు.

ప్రజల్లో ఉంటే వదేళ్ళే....అక్కడుంటే, వెయ్యేళ్ల వాణ్ని కొలుచుకున్నట్ట యిందయ్యా! వాడల్లా, పిలిస్తే పలికాడయ్యా!

నాలాటి నా అన్నలున్నారు. వాళ్ళకూ తోడుంటా రంగా—అని మ్రొక్కు కున్నానయ్యా. నా మాట వాడు వింటాడో వినడో. నీవు చెప్పి చూడవయ్యా—" అన్నాడు రంగయ్య, యింటికి రాగానే రామాంజయ్యతో.

"ఎక్కడుండాలో వాడికి తెలియదట్రా అయ్యా. వాడికి మనిషిమీద ఉండ దట్రా" అన్నాడు రామాంజయ్య.

రంగయ్య మళ్ళీ ఎవరితో మాట్లాడలేదు. ఎప్పుడూ నవ్వుతూండేవాడు. ఎవరన్నా, ఎన్నడన్నా పలుకరిస్తే ఎగిరి గంతేసి "రంగా" అని పకపక లాడుతూ పరుగెత్తేవాడు.

రంగయ్యను యిలాకావారు రాజమహేంద్రం పంపిన మరుక్షణంలో బసవన్న అక్కడనుంచి లేచిపోయినాడు. చల్లబజారులో పడుకునేవాడు. ఊరంతా, ఏ వాడను చూసినా తానే అన్నట్టు తిరిగేవాడు. రంగయ్యలేని అన్నేళ్ళూ అంతే.

రంగయ్య తిరిగి వచ్చాడు. యిద్దరూ కలిసి తిరిగేవారు. కలసి రంగడి కోనేట్లో స్నానం చేసేవారు. పవలూ, రాత్రీ ఎప్పుడూ యిద్దరూ ఊరిమీదే ఉండేవారు.

అలా ఒక్క అర్నెల్లు జరిగింది. రంగయ్య అనాటి కానాడు కుశిక్కించి పోతున్నాడు. రామాంజయ్య యిహ పట్టలేక ముచ్చి బసవయ్య దగ్గరకు పరిగెత్తుకు వెళ్ళి వెంటబెట్టుకు వచ్చాడు. బసవయ్యంటే ధన్వంతరే.

బసవయ్య వచ్చాడు—చూశాడు—నవ్వాడు. "రామాంజయ్యన్నా....రంగణ్ణే నమ్మాడు. ఆ రంగడే వీడికి ఔషధ మిస్తున్నాడు. త్వరలోనే భవరోగ విముక్తుణ్ణి చేస్తాడు" అన్నాడు. రంగయ్య "రంగా" అనేందుకు కూడా ఓపికలేనివాడల్లా ఎగిరి గంతేసి రంగా అని మూడు వాడలు వినబడేటట్టు పలికాడు.

మర్నాడు మామూలుగానే కోనేటికి స్నానానికి పోయినాడు. బసవన్న తోడున్నాడు. యిద్దరూ మునిగారు. బసవన్న ఒక్కడే పైకి లేచాడు. రంకెలు వేసుకుంటూ రామాంజయ్య దగ్గరకు వెళ్ళాడు. ఆయనకు అర్థమయింది.

రంగయ్య ఊరేగింపుగా ఊరు విడిచిపోతుంటే, బసవన్న వెంట నడచి రంగా, రంగా అని రంకెలు వేసుకుంటూ సాగనంపాడు.

బసవన్నకు ఆనాటినుంచీ ముసలితనం వచ్చింది. రామలింగేశ్వర ఆలయం ముందు, గడ్డి మోపులవాళ్ళు వస్తూ, వస్తూ ముందో పట్టెడు పరకలువేసి వెళ్ళేవారు. అవన్నీ ఒక మేటి అయేది. తినేందుకు చుట్టూ మేకలు జేరేవి....బసవన్నతో ఆడుకునేవి.

సర్వసాధారణంగా మా ఊరి పెద్దలు, దేశం తిరిగివచ్చి అక్కడ ఎన్నడో ఒకనాడు బహిరంగసభ చేసేవారు. వారి వెంట ఉండే అనుయాయిగణం ఓ పదో పరకో – తప్పనిసరిగా వారూ - బల్లా, కుర్చీ తెచ్చి వేసిన కూలీవాడూ, దీపాలు మోసుకొచ్చినవాళ్ళూ పోను....అన్నేళ్ళూ అన్ని ఉపన్యాసాలు శ్రద్ధగా ఆలకించింది... బసవన్న ఒక్కడే! స్వరాజ్యం వచ్చేముందే వాడూ కైవల్యానికి పోయినారు.

రంగయ్యకు భవబంధ విమోచనం ప్రాప్తించిన మరునాడే రామాంజయ్య కార్ఖానా పనివాళ్ళకు పంచిపెట్టి వెంకటప్పయ్య కుమారుణ్ణి వాళ్ళకు అప్పగింతపెట్టి, కార్ఖానా అంటిపెట్టుకున్న కొబ్బరితోటలో తగుపాటి చెరువు తవ్వించి రంగడి విగ్రహం ముందుంచుకుని, అక్కడే ఉండేవాడు. రామాంజయ్య మరిమిఠాయి చెయ్యనూలేదు.... ఎవరికీ పెట్టనూలేదు.

కాని, గ్రామంలో పిల్లలకు, ఆ కొరత లేకుండా తలారివారి చిన్నవాడు.... వెన్నవంటి మిసమిస మిసవాడు....రంగయ్యలానే నవ్వేవాడు. గాలిలో గుప్పిటపట్టి నవ్వులా, నాట్యాలూ చేస్తూ వెంటపడిన పిల్లలకు తలో పట్టెడూ పటికబెల్లం ముక్కలిచ్చేవాడు....వాడు – అరంగదాసు చిందులువేసిన చోట మోపెడు మల్లెపూలు రాలేవి....వాడు, శుక్లపక్షంలో వెన్నెలున్నట్టు ఉన్నాడు. వెన్నెలంత నవ్వు వెదజల్లాడు. అంతులేని ఆనందం అందరికీ మౌనంగా యిచ్చాడు. చంద్రరేఖల్లే అనంతాన కలిసిపోయి శాశ్వతుడైనాడు. వాడి పుణ్యాన మా గ్రామానికి యిప్పటికీ మల్లెలు పుష్కలం! మరి ఆ ఆనందం, అది వాడి ఒక్కడి సొమ్మే!

కేవలం ఆ ఒక్కడి సొమ్మే కాదు, మరో దూదేకుల సాయేబు యిస్మాయిల్‌కు వారసత్వం వచ్చింది.

వాడు నిత్యమూ బైర్-బత్ భుజాన వేసుకుని ఆ వీధినే పోతుండేవాడు. కట్టు పొగరుబోతని ప్రతీతి. తన కంటికి ఆ యిల్లు నచ్చితేనే అడుగు పెట్టేవాడు. పరుపో దిండో కుట్టేవాడు. లేదో పిలిచిన ఆసామిని పట్టుకుని, "పర్నాపమీద పడుకుంటావ్ - శాట్కి పర్నా ఉడాయిస్తుందిగాదూ వయ్యా .... సాపమీద పడోకో" అనేసేవాడు. ఒకనాడు గోపాలదాసుగారు, అంటే ముట్నూరి గోపాలదాసుగారు, ఆలయంలోనుంచి వీధిమీదికి రావడం - వీడకే రావడం జరిగింది. వీరు వాడివంక చూశారు - బహూ ఆరాగా వీడు మామూలు నిర్లక్ష్యంతో ఓ కన్నటు పారేసి - "ఏవండి పెద్దవారూ.... మీకూ పర్నా కావాలా!" అన్నాడు.

"నాకు పరుపెందుకు సాయేబూ. ఉన్న బలుపు చాలదూ" అన్నారు వారు. "యింత బందోబస్తీమీద ఉండి సాపమీద పడుకుంటారా? —"

"నాకు, ఆ చాపముటుకెందుకూ, యీ నేల చాలదూ!"

"అదేమివయ్యా—మీకీ, సాప ఖరీద్ చేసేదానికి పైసా లేదా?"

"లేకేం, కావలసినంత ఉంది. అదుగో నా ఖజానా...." అని ఆలయంలో స్వామిని చూపించారు.

"అక్డ బిఠాయించినవారికి మీరూ గులాములా?"

"వారి గులాములకు గులామును....అవును నాయనా. నా మాట నమ్మకపోతే అదిగో చూడు, వాడినే అడుగు నిజం చెబుతాడు...."

యిస్మాయిల్ భుజంమీద చేయివేసి గోపాలదాసుగారు వాడికి గోపాలస్వామిని చూపించారు. మౌనంగానే ఉపదేశం చేశారు.

అంతే. వాడు భుజాన ఉన్నవి అక్కడే జారవిడిచినాడు. పోయి ఆ ఆలయం అరుగుమీద కూర్చున్నాడు. తల వంచుకుని ఏడురోజు లున్నాడు ఎనిమిదోనాడు ఉదయం గోపాలదాసుగారు దయచేసి, వీడిని చూసి, బిగ్గరగా నవ్వుకుంటూ స్వామికి అక్కడనుంచే నమస్కరించి దారిని పోయినారు.

ఆ నవ్వుతో యిస్మాయిల్ కదిలినాడు. అక్కడనుంచి లేచాడు. అక్షరం రాని వాడు, అలా తలవంచుకుని నడుస్తూంటే వాడు పాడేపాటలు వినేందుకు ఎందరో వెంట ఉండేవారు. ఆ పాటలు యీనాటికీ మా గ్రామంవారు పాడుకుంటూ ఉంటారు. నడుస్తూ నడుస్తూ ఏ యింటిముందో ఆగేవాడు. ఇంటి యిల్లాలు ఒక్క ముద్ద దోసిలిలో వేస్తే అది అక్కడే తినేవాడు. తిన్నగాపోయి బందరుకాలువ పాయ ఒడ్డున కూర్చునేవాడు.

వారిపాట విన్న వారందరూ భక్తులైనారు....వెంట తిరిగినవారు వేత్తలైనారు- ఏటేటా వారి పేరున ఉత్సవాలు మా గ్రామంలో జరుగుటూనే ఉంటవి.

ఆలాటివాడు కాడు, అంతవాడు కాడు కోమటి సుబ్బయ్య. పొతకలాటివాడు, బొంగురు గొంతువాడు, గంటకో మాట మాట్లాడేవాడు. ఒంటెడు నామాలవాడు,

మోపెడు తులసి పూసలవాడు. రామాంజయ్య కార్ఖానాలో చిన్నప్పటినుంచీ పని చేసిన వాడు. రామా! అని మట్టుకు స్పష్టంగా ఉచ్చరించగలిగినవాడు.

చిన్న దుకాణం, పెద్ద యెత్తున అమ్మకం....రాత్రి పదింటికి ధుసావులందరూ చేరేవారు. గోడ కానుకుని కూర్చుని ఆ తత్వాలన్నీ ఆనందంగా ఆలకించేవాడు. పదకొండు కాగానే చుట్టుప్రక్కల తిరుగుతూన్న గోవులన్నీ వచ్చేవి. పెద్ద పళ్ళెముల నిండుగా అప్పుడు వండి చల్లార్చిన సరుకు పట్టుకు వచ్చి బహు శ్రద్ధగా వాటికి అరగింపు చేసేవాడు. నీరు పట్టేవాడు "పోయిరండే తల్లులారా! ఇవేళ ఏం పెట్టానో, ఏం తిన్నారో, రేపే లోపం రానీయను లెండమ్మా" అని మ్రొక్కేవాడు. చేరిన సాధువులకు తుష్టిగా వడ్డించేవాడు. తలో యింత ముట్టచెప్పేవాడు. అమ్మిన అమ్మకంలో మర్నాడు కొనుగోలుకూ, రోజువారీ జీతాలకూ, యీ ధర్మాలకూ పోను, మిగిలింది రొండిన పెట్టుకొని తిన్నగా ఓ మైలు నడిచి ఏ అర్ధరాత్రికో యింటికి చేరుకునేవాడు.

ఇల్లు అంటే తనది కాదు, తోబుట్టువుది. తనకు తా నొక్కడే. అక్కడే స్నానదచేసి, ఉదయమేవచ్చి కన్యకా పరమేశ్వరికి నిన్న మిగిలిన సొమ్ము సమర్పించి, వచ్చి వ్యాపారం చేసుకునేవాడు....గోవులకూ గోసాయిలకూ యిప్పటికీ అలా సాగించేవా రున్నారా? ఔనంటే అది అబద్ధం.

— ఈ బ్రతుకు అబద్ధం అనుకుంది. అలా తన వారితో అనేసింది, వాడలో పుట్టిన ఒక చిన్నది.

చిన్నదాని తల్లి, జమీందారుల ప్రాపకానవుండి బిడ్డలకు మొగం వాచిపోయింది. ఎవరో ఒక సాధువొచ్చి విభూతిచ్చి "మగపిల్లాడా, ఆడకూతురా?" అనగా — "మొగపిల్లణ్నేం జేసుకోను? ఆడపిల్లయితే—అక్కర కొస్తుంది". అన్నదట! "మొగపిల్లడైతే నీ కక్కరకు వచ్చేవాడు. ఆడకూతురు కలుగుతుంది.. అది నీకు అందకుండా పోతుంది" అన్నాడు సాధువు. అంటే ఏ మహారాజుల కటాక్షమో ప్రసరించగా తన కందని పాయాకు పోతుందనుకుందా తల్లి.

పిల్లకి యీడొచ్చింది. ఒకరిద్దరు ఘరానావారు వచ్చారు. రానిచ్చింది. ఏమి బోధ చేసేదో కాని ఒక్క క్షణంలో యివతలకువచ్చి ఆ తల్లిముందు చెంపలేసుకుని, "మేము అపచారం చేశాము. ఆమె మహాయోగిని!" అన్నారు. ఆ తల్లితోపాటు ఆ వాడా, ఆ వాడతోపాటు ఊరూ, అప్పుడు కన్ను దెరిచింది. జ్ఞానమాంబను గౌరవించింది. బెజవాడ కనకదుర్గ తన నీడను, ఆ జన్మకు సాఫల్యమిచ్చింది.

చిత్తగించారు....మా గ్రామం చరిత్రలోకి జొరబడవలసిన అగత్యంలేదు.... ఈ గోరంత గొప్పే....మాకు ఎల్లకాలం చాలును!